

PRAWO KARNE MATERIALNE

Część ogólna i szczególna

redakcja naukowa Marek Bojarski

Marek Bojarski, Jacek Giezek, Zofia Sienkiewicz

SERIA AKADEMICKA

7. WYDANIE

PRAWO KARNE MATERIALNE

Część ogólna i szczególna

redakcja naukowa Marek Bojarski

Marek Bojarski, Jacek Giezek, Zofia Sienkiewicz

SERIA AKADEMICKA

Zamów książkę w księgarni internetowej

profinfo.pl
księgarnia internetowa

7. WYDANIE

Stan prawny na 15 sierpnia 2017 r.

Wydawca
Agata Jędrasik

Redaktor prowadzący
Kinga Zajęc

Opracowanie redakcyjne
Michał Dymiński

Łamanie
Wolters Kluwer Polska

Poszczególne części podręcznika napisali:

Marek Bojarski – część IV

Jacek Giezek – części I i II

Zofia Sienkiewicz – część III

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

The logo for 'prawolubni' features the word in a lowercase, serif font with a small heart above the 'i'. Below the text are three wavy horizontal lines.

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by
Wolters Kluwer Polska SA, 2017

ISBN: 978-83-8107-740-8

7. wydanie

Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. 22 535 82 19
e-mail: ksiazki@wolterskluger.pl
www.wolterskluger.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	23

Część pierwsza WIADOMOŚCI WSTĘPNE. NAUKA O USTAWIE KARNEJ

Rozdział I

Pojęcie i funkcje prawa karnego	29
1. Definicja prawa karnego	29
2. Funkcje prawa karnego	30
Literatura uzupełniająca	34

Rozdział II

Prawo karne oraz jego miejsce w systemie nauk penalnych	35
1. Prawo karne materialne a inne skodyfikowane dyscypliny prawa karnego	35
2. Nauka prawa karnego a nauki z nią powiązane	37
3. Rozwój nauki prawa karnego – rys historyczny	38
Literatura uzupełniająca	41

Rozdział III

Podstawowe zasady prawa karnego	43
1. Uwagi wprowadzające	43
2. <i>Nullum crimen sine lege</i>	44
3. <i>Nullum crimen sine periculo sociali</i>	46
4. <i>Nullum crimen sine culpa</i>	47
5. <i>Nulla poena sine lege</i>	49
6. <i>Lex retro non agit</i>	49
7. Zasada humanitaryzmu	51
Literatura uzupełniająca	52

Rozdział IV

Źródła prawa karnego	55
1. Uwagi wprowadzające	55
2. Konstytucja oraz akty prawa międzynarodowego jako źródła prawa karnego.....	56
3. Ustawa karna i jej struktura.....	58
4. Pozakodeksowe prawo karne.....	59
Literatura uzupełniająca	60

Rozdział V

Struktura przepisu (normy) prawa karnego	61
1. Przepis a norma prawa karnego	61
2. Przepis typizujący czyn zabroniony i jego struktura	62
2.1. Uwagi wprowadzające	62
2.2. Rodzaje dyspozycji	63
2.3. Rodzaje sankcji	66
3. Normy sankcjonowane i sankcjonujące.....	67
4. Wykładnia przepisów prawa karnego	69
Literatura uzupełniająca	71

Rozdział VI

Zasady obowiązywania ustawy karnej	73
1. Obowiązywanie ustawy karnej w czasie	73
1.1. Temporalne granice obowiązywania ustawy	73
1.2. Czas popełnienia przestępstwa a zasada <i>lex retro non agit</i>	74
1.3. Kolizja ustaw w czasie.....	75
2. Obowiązywanie ustawy karnej w przestrzeni.....	78
2.1. Miejsce popełnienia czynu zabronionego.....	78
2.2. Obowiązywanie ustawy karnej za przestępstwa popełnione na terytorium Polski	80
2.3. Obowiązywanie polskiej ustawy karnej za przestępstwa popełnione za granicą.....	81
Literatura uzupełniająca	82

Część druga**NAUKA O PRZESTĘPSTWIE****Rozdział VII**

Pojęcie przestępstwa i jego struktura	87
1. Definicja przestępstwa	87
2. Przestępstwo jako czyn człowieka	88
3. Materialna cecha przestępstwa.....	93

4. Przepięstwo jako czyn zabroniony.....	96
5. Przepięstwo jako czyn zawiniony	97
Literatura uzupełniajĄca	100

Rozdział VIII

Przedmiot prawnokarnej ochrony.....	101
1. Pojęcie dobra prawnego	101
2. Ochrona dobra prawnego przed jego naruszeniem oraz narażeniem na niebezpieczeństwo.....	102
3. Społeczna szkodliwość jako cecha zachowań godzących w dobra chronione prawem.....	106
Literatura uzupełniajĄca	107

Rozdział IX

Typizacja przępstw oraz jej elementy	109
1. Podmiot przępstwa.....	109
1.1. Uwagi wprowadzajĄce	109
1.2. Wiek sprawcy jako przesłanka odpowiedzialności karnej.....	111
1.3. Podział przępstw ze względu na podmiot	113
2. Znamiona strony przedmiotowej.....	115
2.1. Charakterystyka zachowania sprawcy	115
2.2. Okoliczności modalne typu czynu zabronionego	116
2.3. Skutek jako znamię strony przedmiotowej.....	117
2.4. Związek przyczynowy oraz koncepcje jego ujmowania w prawie karnym.....	119
2.5. Zaniechanie jako postać czynu zabronionego	123
2.6. Problematyka obiektywnego przypisania.....	126
3. Znamiona strony podmiotowej.....	133
3.1. Uwagi wprowadzajĄce	133
3.2. Umyślność i nieumyślność czynu zabronionego	135
3.3. Umyślny czyn zabroniony.....	135
3.3.1. Zamiar bezpośredni (<i>dolus directus</i>).....	137
3.3.2. Zamiar ewentualny (<i>dolus eventualis</i>).....	139
3.4. Nieumyślny czyn zabroniony	142
3.4.1. Brak zamiaru	142
3.4.2. Niezachowanie wymaganej ostrożności.....	144
3.4.3. Związek między nieostrożnością a realizacją znamion typu.....	147
3.4.4. Przewidywalność popełnienia czynu zabronionego	149
3.5. Kombinacja strony podmiotowej.....	154
4. Podstawowe i zmodyfikowane typy przępstw.....	156
4.1. Uwagi wprowadzajĄce	156
4.2. Znamiona typu podstawowego	156

4.3. Znamiona tworzące typ zmodyfikowany	157
Literatura uzupełniająca	158

Rozdział X

Bezprawność czynu oraz okoliczności ją wyłączające	161
1. Pojęcie bezprawności	161
2. Okoliczności wyłączające bezprawność (kontratypy)	163
2.1. Uwagi wprowadzające	163
2.2. Obrona konieczna	166
2.2.1. Funkcja obrony koniecznej i jej struktura	166
2.2.2. Przekroczenie granic obrony koniecznej	172
2.2.3. Ochrona osoby działającej w interwencyjnej obronie koniecznej.....	178
2.3. Stan wyższej konieczności jako kontratyp	181
2.3.1. Dwie funkcje stanu wyższej konieczności	181
2.3.2. Kolidzja dóbr oraz kryteria jej rozwiązywania	181
2.3.3. Niebezpieczeństwo grożące dobru prawnemu	184
2.3.4. Zasady poświęcania kolidującego dobra	185
2.4. Dozwolone ryzyko nowatorskie	187
2.4.1. Dawne i nowe ujęcie dozwolonego ryzyka nowatorskiego	187
2.4.2. Przeprowadzenie eksperymentu jako przesłanka dopuszczalności ryzyka	189
2.4.3. Eksperyment medyczny	191
2.5. Kontratypy części szczególnej Kodeksu karnego	192
2.5.1. Dozwolona krytyka (art. 213 k.k.)	192
2.5.2. Niezawiadomienie o przestępstwie (art. 240 § 2 k.k.)	193
2.5.3. Odmowa wykonania rozkazu (art. 344 k.k.)	194
2.6. Kontratypy pozaustawowe	194
2.6.1. Zgoda pokrzywdzonego (dysponenta dobra prawnego)	195
2.6.2. Karcenie w celach wychowawczych	197
2.6.3. Dozwolone ryzyko sportowe.....	198
2.6.4. Dozwolony zabieg medyczny o charakterze nieleczniczym.....	200
Literatura uzupełniająca	202

Rozdział XI

Wina oraz okoliczności ją wyłączające	205
1. Teorie winy we współczesnej dogmatyce prawa karnego	205
1.1. Teorie psychologiczne	205
1.2. Teorie normatywne	207
1.3. W poszukiwaniu nowych teorii winy.....	209
2. Okoliczności wyłączające lub umniejszające winę	210
2.1. Uwagi wprowadzające	210

2.2. Stan wyższej konieczności wyłączający winę.....	211
2.3. Błąd sprawcy a wyłączenie winy	212
2.3.1. Dwie postacie błędu co do ustawowych znamion oraz ich funkcje.....	214
2.3.2. Błąd co do ustawowych znamion a strona podmiotowa czynu zabronionego.....	215
2.3.3. Błąd co do znamion wyrażających klauzule normatywne.....	221
2.3.4. Błąd co do znamienia tworzącego typ zmodyfikowany	222
2.4. Błąd co do kontratywu	227
2.5. Błąd co do okoliczności wyłączającej winę.....	230
2.6. Błąd co do prawa	231
2.6.1. Błąd co do prawa a zasada <i>ignorantia iuris nocet</i>	231
2.6.2. Obiektywna oraz subiektywna rozpoznawalność bezprawności.....	232
2.6.3. Pierwotna oraz wtórna nieświadomość bezprawności	233
2.6.4. Usprawiedliwiona nieświadomość bezprawności.....	235
2.7. Niepoczytalność	236
2.7.1. Geneza niepoczytalności oraz jej konsekwencje.....	237
2.7.2. Ograniczona poczytalność.....	238
2.7.3. Wprawienie się w stan niepoczytalności a zasada winy	239
2.8. Nieletniość.....	241
Literatura uzupełniająca	242

Rozdział XII

Etapy realizacji przestępstwa (formy stadialne)	245
1. Uwagi wstępne	245
2. Dokonanie	246
3. Usiłowanie	246
3.1. Znamiona usiłowania i jego konsekwencje	246
3.2. Usiłowanie udolne i nieudolne.....	251
3.3. Usiłowanie ukończone i nieukończone.....	255
3.4. Usiłowanie a narażenie na niebezpieczeństwo	259
4. Przygotowanie.....	260
4.1. Istota oraz znamiona przygotowania	260
4.2. Przygotowanie a elementy przestępnego współdziałania	262
4.3. Karalność przygotowania.....	264
Literatura uzupełniająca	266

Rozdział XIII

Formy współdziałania przestępnego	269
1. Uwagi wprowadzające	269
2. Tak zwane sprawcze formy popełnienia czynu zabronionego.....	272

2.1. Sprawstwo.....	272
2.2. Współsprawstwo.....	272
2.3. Sprawstwo kierownicze	277
2.4. Sprawstwo polecające.....	279
3. Tak zwane niesprawcze formy popełnienia czynu zabronionego	281
3.1. Podżeganie.....	281
3.2. Pomocnictwo	285
3.3. Podżeganie i pomocnictwo a zagadnienia strony podmiotowej	288
4. Indywidualizacja odpowiedzialności osób uczestniczących w popełnieniu przestępstwa.....	290
4.1. Uwagi wprowadzające	290
4.2. Indywidualizacja odpowiedzialności a okoliczności osobiste.....	292
4.3. Współdziałanie przy przestępstwach indywidualnych	296
5. Czynny żal współdziałającego	298
Literatura uzupełniająca	300

Rozdział XIV

Zbieg przepisów ustawy oraz zbieg przestępstw	303
1. Pojęcie jedności i wielości czynów	303
1.1. Ten sam czyn jako podstawa jednego przestępstwa.....	303
1.2. Kryteria jedności i wielości czynów	303
1.3. Jeden czyn a wielość zachowań – konstrukcja czynu ciągłego.....	305
1.3.1. Uwagi wprowadzające.....	305
1.3.2. Krótkie odstępy czasu	309
1.3.3. Powzięty z góry zamiar	310
1.3.4. Konsekwencje prawne konstrukcji czynu ciągłego	311
2. Zbieg przepisów oraz jego postacie.....	313
2.1. Uwagi wprowadzające	313
2.2. Rzeczywisty zbieg przepisów.....	314
2.2.1. Zbieg podlegający uwzględnieniu (zbieg właściwy)	314
2.2.2. Zbieg pomijalny (zbieg niewłaściwy).....	315
2.3. Pozorny zbieg przepisów	317
3. Zbieg przestępstw oraz jego postacie.....	319
3.1. Właściwy zbieg przestępstw	320
3.1.1. Realny zbieg przestępstw	320
3.1.2. Ciąg przestępstw	321
3.2. Niewłaściwy zbieg przestępstw (tzw. zbieg pozorny).....	324
Literatura uzupełniająca	325

Część trzecia

NAUKA O KARZE, ŚRODKACH KARNYCH I ZASADACH WYMIARU

Rozdział XV

Pojęcie oraz cele kary kryminalnej	329
1. Pojęcie kary.....	329
2. Racjonalizacja i teorie kary.....	331
3. Cele i funkcje kary.....	335
Literatura uzupełniająca	339

Rozdział XVI

Kary	341
1. Ogólna charakterystyka katalogu kar	341
2. Kara grzywny.....	343
3. Kara ograniczenia wolności.....	349
4. Kara pozbawienia wolności.....	353
5. Sekwencja kar (kara pozbawienia wolności i kara ograniczenia wolności).....	358
6. Kara 25 lat pozbawienia wolności.....	359
7. Kara dożywotniego pozbawienia wolności	360
Literatura uzupełniająca	362

Rozdział XVII

Środki karne	365
1. Uwagi ogólne.....	365
2. Pozbawienie praw publicznych.....	369
3. Zakaz zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia określonej działalności gospodarczej	371
4. Zakaz prowadzenia działalności związanej z wychowaniem, leczeniem, edukacją małoletnich lub opieką nad nimi.....	373
5. Zakaz przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, zakaz kontaktowania się z określonymi osobami, zakaz zbliżania się do określonych osób lub zakaz opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu	374
6. Zakaz wstępu na imprezę masową.....	375
7. Zakaz wstępu do ośrodków gier i uczestnictwa w grach hazardowych	377
8. Nakaz okresowego opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym	377
9. Zakaz prowadzenia pojazdów	378
10. Świadczenia pieniężne	381
11. Podanie wyroku do publicznej wiadomości	382
Literatura uzupełniająca	384

Rozdział XVIII

Przepadek i środki kompensacyjne	387
1. Uwagi ogólne.....	387
2. Przepadek.....	387
2.1. Uwagi ogólne.....	387
2.2. Przepadek przedmiotów.....	389
2.3. Przepadek korzyści majątkowej.....	393
3. Obowiązek naprawienia szkody i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę...	396
4. Nawiązka.....	398
Literatura uzupełniająca.....	401

Rozdział XIX

Środki związane z poddaniem sprawcy próbie	403
1. Pojęcie i systemy probacji.....	403
2. Warunkowe umorzenie postępowania.....	405
2.1. Uwagi wstępne.....	405
2.2. Przesłanki stosowania.....	406
2.3. Okres, obowiązki i skutki przebiegu próby.....	408
3. Warunkowe zawieszenie wykonania kary.....	411
3.1. Uwagi wstępne.....	411
3.2. Przesłanki stosowania.....	413
3.3. Okres próby i obowiązki okresu próby.....	414
3.4. Grzywna.....	417
3.5. Skutki przebiegu okresu próby.....	417
3.6. Probacyjna zamiana kary pozbawienia wolności.....	419
4. Warunkowe przedterminowe zwolnienie.....	421
4.1. Uwagi wstępne.....	421
4.2. Przesłanki stosowania.....	421
4.3. Okres próby, obowiązek okresu próby i skutki jej przebiegu.....	423
4.4. Skrócenie wykonywania kary ograniczenia wolności i środków karnych.....	425
Literatura uzupełniająca.....	427

Rozdział XX

Wymiar kary	429
1. Sądowy a ustawowy wymiar kary.....	429
2. Zasady wymiaru kary.....	430
2.1. Zasada względnej swobody sądu.....	431
2.2. Zasada humanitaryzmu i indywidualizacji kary.....	431
2.3. Zasada zaliczania rzeczywistego pozbawienia wolności na poczet orzeczonych kar.....	432
2.4. Zasada oznaczoności kar i środków karnych.....	433

3. Ogólne dyrektywy wymiaru kary.....	433
3.1. Uwagi wstępne	433
3.2. Dyrektywa stopnia winy	435
3.3. Dyrektywa stopnia społecznej szkodliwości czynu	436
3.4. Dyrektywa prewencji szczególnej	437
3.5. Dyrektywa pozytywnej prewencji ogólnej	438
3.6. Kwestia priorytetów dyrektyw	439
3.7. Okoliczności wpływające na wymiar kary i środka karnego	440
4. Dyrektywy szczególne	442
4.1. Dyrektywy wymiaru kary względem nieletnich i młodocianych	442
4.2. Dyrektywy dotyczące określonego rodzaju kar i środków karnych.....	443
4.3. Dyrektywy preferencji kar nieizolacyjnych i środków karnych.....	444
Literatura uzupełniająca	445

Rozdział XXI

Nadzwyczajne złagodzenie i nadzwyczajne zaostrzenie kary	447
1. Nadzwyczajne złagodzenie kary	447
1.1. Uwagi wstępne	447
1.2. Fakultatywne nadzwyczajne złagodzenie kary.....	448
1.3. Obligatoryjne nadzwyczajne złagodzenie kary.....	450
1.4. Sposób nadzwyczajnego złagodzenia	452
2. Nadzwyczajne obostrzenie kary.....	453
2.1. Uwagi wstępne	453
2.2. Recydywa i jej rodzaje.....	455
2.2.1. Pojęcie recydywy.....	455
2.2.2. Recydywa szczególna podstawowa	456
2.2.3. Recydywa szczególna wielokrotna	458
2.3. Inne przypadki nadzwyczajnego obostrzenia kary.....	459
2.3.1. Przestępstwo jako stałe źródło dochodu lub o charakterze zorganizowanym bądź terrorystycznym (art. 65).....	459
2.3.2. Ciąg przestępstw	462
2.3.3. Niektóre przypadki przestępstw komunikacyjnych.....	462
2.3.4. Chuligański charakter występku.....	463
3. Zbieg podstaw nadzwyczajnego wymiaru kary.....	464
Literatura uzupełniająca	465

Rozdział XXII

Uchylenie karalności i darowanie kary. Zatarcie skazania.....	467
1. Okoliczności uchylające karalność i darowanie kary – uwagi wstępne	467
2. Przedawnienie.....	470
2.1. Istota i uzasadnienie przedawnienia	470
2.2. Przedawnienie karalności	471

2.3. Przedawnienie wykonania kary	473
2.4. Spoczywanie biegu przedawnienia	474
2.5. Wyłączenie biegu przedawnienia	475
3. Abolicja, amnestia	477
4. Ułaskawienie	478
5. Zatarcie skazania	480
5.1. Istota zatarcia skazania	480
5.2. Tryby zatarcia skazania	481
5.3. Zbiegi skazań	482
Literatura uzupełniająca	482

Rozdział XXIII

Środki zabezpieczające	485
1. Uwagi wstępne	485
2. Rodzaje środków zabezpieczających przewidziane w Kodeksie karnym....	487
3. Zasady stosowania środków zabezpieczających.....	490
Literatura uzupełniająca	493

Rozdział XXIV

Zasady traktowania i środki stosowane wobec nieletnich	495
1. Kształtowanie się zasad traktowania nieletnich	495
2. Podstawy stosowania środków wychowawczych i opiekuńczych	497
2.1. Demoralizacja	498
2.2. Czyn karalny	499
3. Środki stosowane wobec nieletnich	500
3.1. Środki wychowawcze	500
3.2. Środki poprawcze	502
3.3. Odpowiedzialność karna nieletnich.....	504
Literatura uzupełniająca	507

Część czwarta

ZAKRES PENALIZACJI CZĘŚCI SZCZEGÓLNEJ KODEKSU KARNEGO

Uwagi wprowadzające.....	511

Rozdział XXV

Przestępstwa przeciwko pokojowi, ludzkości oraz przestępstwa wojenne.....	513
1. Uwagi ogólne.....	513
2. Wszczęcie wojny	513
3. Eksterminacja.....	514
4. Udział w masowym zamachu na ludność.....	514
5. Przemoc wobec grupy osób	515

6. Stosowanie środków masowej zagłady	516
7. Wytwarzanie środka masowej zagłady	516
8. Atak na obiekt niebroniony.....	516
9. Zabójstwo wojenne.....	517
10. Przepiępne naruszenie prawa międzynarodowego	518
11. Niszczenie dóbr kultury	518
12. Bezprawne używanie znaku Czerwonego Krzyża	519
13. Nawoływanie do popełnienia przestępstw z rozdziału XVI Kodeksu karnego	520
14. Dopuszczenie do popełnienia niektórych przestępstw z rozdziału XVI Kodeksu karnego	520
Literatura uzupełniająca	520

Rozdział XXVI

Przestępstwa przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej.....	523
1. Uwagi ogólne.....	523
2. Zamach stanu	523
3. Przemoc wobec konstytucyjnego organu państwa	524
4. Zdrada dyplomatyczna	525
5. Szpiegostwo	525
6. Dezinformacja wywiadowcza	526
7. Znieważenie Narodu.....	527
8. Zamach na Prezydenta RP	527
9. Czynna napaść na Prezydenta RP.....	528
10. Czynna napaść na przedstawiciela obcego państwa.....	528
11. Publiczne znieważenie godła.....	529
Literatura uzupełniająca	530

Rozdział XXVII

Przestępstwa przeciwko obronności.....	531
1. Uwagi ogólne.....	531
2. Zamach terrorystyczny.....	531
3. Podjęcie służby w obcym wojsku	532
4. Prowadzenie zaciągu.....	532
5. Uchylanie się od służby wojskowej	533
6. Niezgłoszenie się do poboru	534
7. Uchylanie się od pełnienia służby zastępczej	534
Literatura uzupełniająca	535

Rozdział XXVIII

Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu.....	537
1. Uwagi ogólne.....	537

2. Zabójstwo.....	537
3. Dzieciobójstwo.....	544
4. Eutanazja.....	546
5. Namowa do samobójstwa.....	547
6. Przerwanie ciąży.....	548
7. Przerwanie ciąży bez zgody.....	549
8. Nieumyślne spowodowanie śmierci.....	550
9. Ciężkie uszkodzenie ciała.....	551
10. Uszkodzenie ciała.....	554
11. Uszkodzenie ciała dziecka poczętego.....	555
12. Bójka i pobicie.....	556
13. Użycie w bójce niebezpiecznego narzędzia.....	560
14. Narażenie na niebezpieczeństwo.....	561
15. Narażenie na zarażenie.....	563
16. Nieudzielenie pomocy.....	564
Literatura uzupełniająca.....	566

Rozdział XXIX

Przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu.....	569
1. Uwagi ogólne.....	569
2. Sprowadzenie niebezpiecznego zdarzenia.....	569
3. Sprowadzenie bezpośredniego niebezpieczeństwa.....	571
4. Sprowadzenie niebezpieczeństwa dla życia.....	572
5. Finansowanie przestępstw o charakterze terrorystycznym.....	574
6. Piractwo.....	574
7. Umieszczenie na statku niebezpiecznego urządzenia.....	575
8. Uzbrojenie statku w celu dokonania rabunku.....	576
9. Wyrób niebezpiecznych środków.....	576
Literatura uzupełniająca.....	576

Rozdział XXX

Przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji.....	579
1. Uwagi ogólne.....	579
2. Katastrofa.....	579
3. Sprowadzenie niebezpieczeństwa katastrofy.....	581
4. Wypadek w komunikacji.....	583
5. Prowadzenie pojazdu w stanie nietrzeźwości.....	587
6. Dopuszczenie do ruchu niebezpiecznego pojazdu.....	588
7. Niezapewnienie bezpieczeństwa ruchu pojazdów mechanicznych.....	589
Literatura uzupełniająca.....	589

Rozdział XXXI

Przestępstwa przeciwko środowisku	593
1. Uwagi ogólne.....	593
2. Powodowanie zniszczeń w przyrodzie	593
3. Zanieczyszczenie środowiska	594
4. Składowanie odpadów	595
5. Niewłaściwe postępowanie z materiałami promieniotwórczymi.....	596
6. Nienależyte utrzymanie urządzeń zabezpieczających.....	596
7. Uszkodzenie terenu	597
8. Działalność zagrażająca środowisku	598
Literatura uzupełniająca	598

Rozdział XXXII

Przestępstwa przeciwko wolności	601
1. Uwagi ogólne.....	601
2. Pozbawienie wolności	601
3. Dopuszczenie się handlu ludźmi.....	603
4. Groźba karalna.....	604
5. Uporczywe nękanie, stalking.....	605
6. Zmuszenie do określonego zachowania.....	607
7. Utrwalanie wizerunku nagiej osoby.....	608
8. Wykonanie zabiegu leczniczego bez zgody pacjenta.....	609
9. Naruszenie miru domowego.....	611
Literatura uzupełniająca	613

Rozdział XXXIII

Przestępstwa przeciwko wolności sumienia i wyznania	617
1. Uwagi ogólne.....	617
2. Ograniczenie w prawach wyznaniowych.....	617
3. Złośliwe przeszkadzanie w wykonywaniu aktów religijnych	618
4. Obraza uczuć religijnych	619
Literatura uzupełniająca	619

Rozdział XXXIV

Przestępstwa przeciwko wolności seksualnej i obyczajności.....	621
1. Uwagi ogólne.....	621
2. Zgwałcenie.....	621
3. Doprowadzenie do obcowania z osobą bezradną.....	624
4. Wykorzystanie seksualne	625
5. Seksualne wykorzystanie małoletniego	626
6. Propozycja spotkania i obcowania płciowego z małoletnim	627
7. Propagowanie zachowań o charakterze pedofilskim	628

8. Kazirodstwo	628
9. Publiczne prezentowanie treści pornograficznych	629
10. Zmuszanie do uprawiania prostytucji	631
11. Stręczycielstwo, kuplerstwo i sutenerstwo	631
Literatura uzupełniająca	632

Rozdział XXXV

Przestępstwa przeciwko rodzinie i opiece	635
1. Uwagi ogólne	635
2. Bigamia	635
3. Znęcanie się	635
4. Rozpijanie małoletniego	637
5. Niealimentacja	638
6. Porzucenie osoby	640
7. Urowadzenie	641
8. Nielegalna adopcja	642
Literatura uzupełniająca	642

Rozdział XXXVI

Przestępstwa przeciwko czci i nietykalności cielesnej	645
1. Uwagi ogólne	645
2. Zniesławienie	645
3. Zniewaga	650
4. Naruszenie nietykalności cielesnej	651
Literatura uzupełniająca	652

Rozdział XXXVII

Przestępstwa przeciwko prawom osób wykonujących pracę zarobkową	655
1. Uwagi ogólne	655
2. Naruszenie praw pracowniczych	655
3. Naruszenie przepisów o ubezpieczeniu społecznym	657
4. Niedopełnienie obowiązków z zakresu bhp	658
5. Niezawiadomienie o wypadku przy pracy	659
Literatura uzupełniająca	660

Rozdział XXXVIII

Przestępstwa przeciwko działalności instytucji państwowych oraz samorządu terytorialnego	663
1. Uwagi ogólne	663
2. Naruszenie nietykalności cielesnej funkcjonariusza	663
3. Czynna napaść na funkcjonariusza publicznego	664
4. Wywieranie wpływu na czynności urzędowe	666

5. Utrudnianie przeprowadzenia kontroli w zakresie ochrony środowiska i inspekcji pracy	667
6. Znieważenie funkcjonariusza.....	669
7. Podanie się za funkcjonariusza publicznego.....	670
8. Łapownictwo.....	671
9. Przekupstwo.....	673
10. Płatna protekcja bierna.....	674
11. Płatna protekcja czynna	675
12. Przekroczenie uprawnień przez funkcjonariusza	675
Literatura uzupełniająca	679

Rozdział XXXIX

Przestępstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości	681
1. Uwagi ogólne.....	681
2. Przemoc i groźba bezprawna.....	681
3. Fałszywe zeznania	682
4. Fałszywe oskarżenie.....	683
5. Tworzenie fałszywych dowodów dla podjęcia ścigania o przestępstwo.....	683
6. Zatajenie dowodów niewinności osoby podejrzanej.....	684
7. Fałszywe zawiadomienie o przestępstwie.....	684
8. Poplecznictwo	685
9. Niezawiadomienie o usiłowaniu popełnienia przestępstwa	686
10. Publiczne rozpowszechnianie wiadomości z postępowania przygotowawczego.....	687
11. Samowolne uwolnienie się osoby pozbawionej wolności.....	688
12. Bezprawne uwolnienie osoby pozbawionej wolności	689
13. Niestosowanie się do orzeczonego przez sąd zakazu.....	689
14. Użycie przemocy wobec świadka.....	690
15. Wymuszenie zeznań	691
16. Znęcanie się nad osobą pozbawioną wolności.....	691
Literatura uzupełniająca	692

Rozdział XL

Przestępstwa przeciwko wyborom i referendum	695
1. Uwagi ogólne.....	695
2. Naruszenie prawa związane z wyborami.....	695
3. Użycie przemocy w związku z wyborami.....	696
4. Użycie przemocy wobec osoby głosującej.....	696
5. Łapownictwo wyborcze.....	697
6. Naruszenie przepisów o tajności głosowania.....	697
Literatura uzupełniająca	697

Rozdział XLI

Przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu.....	699
1. Uwagi ogólne.....	699
2. Wzięcie zakładnika	699
3. Branie udziału w zbiegowisku publicznym	700
4. Publiczne nawoływanie do popełnienia przestępstwa.....	701
5. Publiczne propagowanie faszyzmu	701
6. Publiczne znieważenie grupy ludności	702
7. Branie udziału w zorganizowanej grupie przestępczej.....	703
8. Udaremnienie przeprowadzenia zebrania.....	706
9. Znieważenie pomnika	706
10. Profanacja zwłok	707
11. Bezprawny wyrób broni palnej	707
12. Bezprawne przekroczenie granicy.....	708
13. Ułatwianie pobytu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.....	709
Literatura uzupełniająca	709

Rozdział XLII

Przestępstwa przeciwko ochronie informacji.....	711
1. Uwagi ogólne.....	711
2. Ujawnienie lub wykorzystanie informacji o klauzuli „tajne” lub „ściśle tajne”	711
3. Ujawnienie informacji	712
4. Naruszenie tajemnicy korespondencji	714
5. Niszczenie zapisu istotnej informacji.....	716
6. Niszczenie danych informatycznych.....	717
7. Niszczenie danych informatycznych o szczególnym znaczeniu	717
8. Zakłócenie systemu komputerowego	718
9. Umożliwienie włamania się do systemu komputerowego.....	718
Literatura uzupełniająca	719

Rozdział XLIII

Przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów	721
1. Uwagi ogólne.....	721
2. Materialny fałsz dokumentu.....	721
3. Fałszowanie faktur	724
4. Fałsz intelektualny.....	724
5. Podanie w fakturze nieprawdziwych danych.....	725
6. Wyłudzenie poświadczenia nieprawdy	725
7. Użycie dokumentu poświadczającego nieprawdę.....	726
8. Zbycie dokumentu stwierdzającego tożsamość	727
9. Posługiwanie się cudzym dokumentem stwierdzającym tożsamość	727

10. Niszczenie dokumentu	728
11. Niszczenie znaków granicznych	729
12. Fałszowanie faktur ze znaczną kwotą należności	729
Literatura uzupełniająca	730

Rozdział XLIV

Przestępstwa przeciwko mieniu	733
1. Uwagi ogólne.....	733
2. Kradzież	733
3. Kradzież z włamaniem	735
4. Rozbój.....	736
5. Kradzież rozbójnicza.....	738
6. Wymuszenie rozbójnicze.....	739
7. Przywłaszczenie.....	740
8. Uruchomienie na cudzy rachunek impulsów telefonicznych	741
9. Oszustwo.....	742
10. Oszustwo komputerowe	743
11. Uszkodzenie cudzej rzeczy	744
12. Krótkotrwały zabór pojazdu mechanicznego.....	744
13. Wyrąb drzewa w lesie	745
14. Paserstwo.....	746
Literatura uzupełniająca	747

Rozdział XLV

Przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu	751
1. Uwagi ogólne.....	751
2. Nadużycie zaufania	752
3. Przyjęcie korzyści w zamian za zachowanie mogące wyrządzić szkodę	755
4. Oszustwo gospodarcze.....	758
5. Oszustwo ubezpieczeniowe.....	761
6. Pranie brudnych pieniędzy	762
7. Udaremnienie zaspokojenia wierzyciela.....	765
8. Wykorzystywanie prawa w celu pokrzywdzenia wierzycieli.....	768
9. Faworyzowanie jednego z wierzycieli.....	770
10. Nieprowadzenie dokumentacji działalności gospodarczej.....	772
11. Lichwa	774
12. Udaremnienie przetargu.....	776
13. Fałszowanie znaków identyfikacyjnych.....	778
Literatura uzupełniająca	780

Rozdział XLVI

Przestępstwa przeciwko obrotowi pieniędzmi i papierami wartościowymi...	785
1. Uwagi ogólne.....	785
2. Fałszowanie pieniędzy	785
3. Rozpowszechnianie nieprawdziwych informacji	788
4. Puszczanie w obieg fałszywego pieniądza	789
5. Fałszowanie znaku wartościowego	789
6. Fałszowanie znaku urzędowego	789
7. Fałszowanie narzędzi pomiarowych	790
Literatura uzupełniająca	791
Literatura podstawowa	793
Skorowidz	797

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

- EKPC – Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzona w Rzymie 4.11.1950 r. (Dz.U. z 1993 r. poz. 284 ze zm.)
- k.c. – ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2017 r. poz. 459 ze zm.)
- k.k. – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2016 r. poz. 1137 ze zm.)
- k.k. z 1932 r. – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 11.07.1932 r. – Kodeks karny (Dz.U. poz. 571 ze zm.); nie obowiązuje
- k.k. z 1969 r. – ustawa z 19.04.1969 r. – Kodeks karny (Dz.U. poz. 94 ze zm.); nie obowiązuje
- k.k.s. – ustawa z 10.09.1999 r. – Kodeks karny skarbowy (Dz.U. z 2016 r. poz. 2137 ze zm.)
- k.k.w. – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 2017 r. poz. 665 ze zm.)
- Konstytucja RP – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. poz. 483 ze sprost. i ze zm.)
- k.p.k. – ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2016 r. poz. 1749 ze zm.)
- k.w. – ustawa z 20.05.1971 r. – Kodeks wykroczeń (Dz.U. z 2015 r. poz. 1094 ze zm.)
- MPPOiP – Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych, otwarty do podpisu w Nowym Jorku 19.12.1966 r. (Dz.U. z 1977 r. poz. 167, zał.)
- nowelizacja z 14.04.2000 r. – ustawa z 14.04.2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny (Dz.U. poz. 548)
- nowelizacja z 9.09.2000 r. – ustawa z 9.09.2000 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, ustawy o zamówieniach publicznych oraz ustawy – Prawo bankowe (Dz.U. poz. 1027)
- nowelizacja z 13.06.2003 r. – ustawa z 13.06.2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1061)
- nowelizacja z 16.04.2004 r. – ustawa z 16.04.2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 889)

nowelizacja z 3.06.2005 r.	-	ustawa z 3.06.2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny (Dz.U. poz. 1109)
nowelizacja z 27.07.2005 r.	-	ustawa z 27.07.2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego i ustawy – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. poz. 1363)
nowelizacja z 16.11.2006 r.	-	ustawa z 16.11.2006 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1648)
nowelizacja z 5.11.2009 r.	-	ustawa z 5.11.2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1589 ze zm.)
nowelizacja z 12.02.2010 r.	-	ustawa z 12.02.2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz ustawy – Prawo ochrony środowiska (Dz.U. poz. 227 ze zm.)
nowelizacja z 20.02.2015 r.	-	ustawa z 20.02.2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 396)
p.w.k.k.	-	ustawa z 6.06.1997 r. – Przepisy wprowadzające Kodeks karny (Dz.U. poz. 554 ze zm.)
u.p.n.	-	ustawa z 26.10.1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz.U. z 2016 r. poz. 1654 ze zm.)
u.s.d.g.	-	ustawa z 2.07.2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej (Dz.U. z 2016 r. poz. 1829 ze zm.)

Czasopisma i publikatory

Annales UMCS	-	Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska
Arch. Krym.	-	Archiwum Kryminologii
AUW	-	Acta Universitatis Wratislaviensis
Biul. CEUW	-	Biuletyn Centrum Europejskiego Uniwersytetu Warszawskiego
Biul. Pr. Karn.	-	Biuletyn Prawa Karnego
Biul. SAKa	-	Biuletyn. Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego w Katowicach i Sądów Okręgowych
Biul. SN	-	Biuletyn Sądu Najwyższego
Biuletyn LTN	-	Biuletyn Lubelskiego Towarzystwa Naukowego
CzPKiNP	-	Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych
GP	-	Gazeta Prawna
GS	-	Gazeta Sądowa
GSP	-	Gdańskie Studia Prawnicze
GSP-Prz. Orz.	-	Gdańskie Studia Prawnicze – Przegląd Orzecznictwa
KSP	-	Krakowskie Studia Prawnicze
KZS	-	Krakowskie Zeszyty Sądowe
MoP	-	Monitor Prawniczy
NP	-	Nowe Prawo
OSA	-	Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych
OSNKW	-	Orzecznictwo Sądu Najwyższego – Izba Karna i Wojskowa
OSNPG	-	Orzecznictwo Sądu Najwyższego wyd. przez Prokuraturę Generalną
OSNwSK	-	Orzecznictwo Sądu Najwyższego w Sprawach Karnych

OSP	-	Orzecznictwo Sądów Polskich
OTK-A	-	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego. Zbiór Urzędowy. Seria A
Pal.	-	Palestra
PiM	-	Prawo i Medycyna
PiP	-	Państwo i Prawo
PiŻ	-	Prawo i Życie
PK	-	Problemy Kryminalistyki
PnD	-	Paragraf na Drodze
PPK	-	Przegląd Prawa Karnego
PPiA	-	Przegląd Prawa i Administracji
Prob. Praw.	-	Problemy Praworządności
Prob. Wym. Spraw.	-	Problemy Wymiaru Sprawiedliwości
Prok. i Pr.	-	Prokuratura i Prawo
Prok. i Pr.-wkł.	-	Prokuratura i Prawo – wkładka
Przegl. Ubezp.	-	Przegląd Ubezpieczeń Społecznych i Gospodarczych
PS	-	Przegląd Sądowy
PUG	-	Przegląd Ustawodawstwa Gospodarczego
RPEiS	-	Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny
SI	-	Studia Iuridica
SKKiP	-	Studia Kryminalistyczne, Kryminologiczne i Penitencjarne
SP	-	Studia Prawnicze
SPE	-	Studia Prawno-Ekonomiczne
WPP	-	Wojskowy Przegląd Prawniczy
ZNASW	-	Zeszyty Naukowe Akademii Spraw Wewnętrznych
ZNIBPS	-	Zeszyty Naukowe Instytutu Badania Prawa Sądowego
ZNUJ	-	Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego

Inne

LEX	-	System Informacji Prawnej Wolters Kluwer
SA	-	Sąd Apelacyjny
SN	-	Sąd Najwyższy
Uzasadnienie...	-	Uzasadnienie rządowego projektu nowego kodeksu karnego, Kodeks karny, Kodeks postępowania karnego, Kodeks karny wykonawczy, Warszawa 1997

Część pierwsza

**WIADOMOŚCI WSTĘPNE.
NAUKA O USTAWIE KARNEJ**

POJĘCIE I FUNKCJE PRAWA KARNEGO

1. Definicja prawa karnego

Prawo karne stanowi część obowiązującego w Polsce porządku prawnego, czyli tzw. systemu prawa. Odwołując się do kryterium czysto formalnego, można by system prawa określić jako zbiór norm obowiązujących w określonym państwie oraz w określonym czasie (J. Wróblewski [w:] W. Lang, J. Wróblewski, S. Zawadzki, *Teoria państwa i prawa*, Warszawa 1979, s. 350). W języku prawniczym termin „system” bardzo często odnoszony jest jednak również do różnego rodzaju grup przepisów tworzących poszczególne gałęzie prawa. Mówi się zatem o „systemie prawa cywilnego” lub „systemie prawa karnego”, co w wypowiedziach teoretyków bywa niekiedy z różnych powodów krytykowane (J. Nowacki, Z. Tobor, *Wstęp do prawoznawstwa*, Kraków 2002, s. 126). 1

Nawet jeśli jednak prawo karne, podobnie zresztą jak każdą inną gałąź prawa (np. cywilnego lub administracyjnego), ujmować będziemy także w kategoriach systemowych, to jednocześnie dostrzegać musimy pewne cechy swoiste, pozwalające na odróżnienie tak wyodrębnionej gałęzi od innych dziedzin prawa składających się na ów system. 2

 Jedną z podstawowych swoistości, wyeksponowanych nawet w samej nazwie tej dyscypliny, jest kara rozumiana nie tylko jako określonego rodzaju dolegliwość będąca reakcją na antyspołeczne (zabronione przez prawo) zachowanie, ale także jako instrument, który przez władzę państwową wykorzystywany jest do walki z przestępczością. Prawo karne spełnia zatem rolę szczególną, chroniąc państwo oraz stosunki społeczne, przede wszystkim zaś prawa i wolności człowieka, przed najpoważniejszymi na nie zamachami (A. Marek, *Prawo karne*, Warszawa 2005, s. 5), posługując się właściwymi dla tej gałęzi prawa środkami przymusu. Podejmując próbę zdefiniowania prawa karnego z perspektywy jednej z podstawowych jego **funkcji** oraz instrumentów umożliwiających jej realizację, moglibyśmy powiedzieć, że **prawo karne jest to zespół norm służący do zwalczania czynów zwanych przestępstwami za pomocą kar** (środków karnych) oraz – co już w tym miejscu warto podkreślić – **tzw. środków zabezpieczających**.

Z innej nieco perspektywy prawo karne można by także ujmować jako prawo karania, którego głównym elementem są normy sankcjonujące, nakładające na organy państwowe **obowiązek stosowania kar wobec tych, którzy dopuścili się zabronionego zachowania, stanowiącego w świetle norm tego prawa przestępstwo**. Aby przedstawiany tutaj punkt widzenia szerzej uzasadnić, należy zacząć od spostrzeżenia, że w rozważaniach teoretycznych prawo definiowane jest jako zespół norm, z których wynika powinność określonego zachowania, przy czym powinność ta rozumiana jest na tyle szeroko, aby obejmować nakazy, zakazy, dozwolenia i uprawnienia.

- 3 Wyodrębniając z tak rozumianego zespołu norm prawo karne, natrafić od razu musimy na dwa centralne jego pojęcia, a mianowicie – pojęcie **przestępstwa i kary**. Dostrzegając korelacje zachodzące między tymi pojęciami, moglibyśmy zbudować normę o następującej treści, dość dobrze oddającą istotę prawa karnego: „nie popełniaj przestępstwa będącego opisany ustawowo zabronionym zachowaniem, jeśli się go bowiem dopuścisz, to organ władzy państwowej będzie musiał zastosować wobec ciebie przewidzianą prawem sankcję karną”. Próbuąc zdefiniować prawo karne poprzez pryzmat tak ujętej normy, trzeba od razu zauważyć, że **jego adresatami są z jednej strony obywatele, z drugiej zaś – władza państwowa**. Pierwszemu z adresatów prawo uświadamia przede wszystkim, jakie zachowania są zakazane lub nakazane, dokonując stosownego ich opisu, a także określając konsekwencje niezastosowania się do zakazu (nakazu). Adresatowi drugiemu, czyli władzy państwowej, prawo nakazuje zastosowanie konsekwencji, jeśli zakaz lub nakaz adresowany do obywatela zostanie złamany. Z tej zatem perspektywy prawo karne jest to zespół norm określających, jakie czyny są przestępstwami oraz jakie za te czyny grożą kary, a także nakładających obowiązek ich wymierzenia, jeśli przestępstwo zostało już popełnione.

2. Funkcje prawa karnego

- 4 Tradycyjnie przypisywane prawu karnemu funkcje zdają się przede wszystkim pochodną społecznych oczekiwań, jakie pod adresem tej gałęzi prawa są zazwyczaj kierowane. Rzecz jednak w tym, że oczekiwania te okazują się niekiedy nazbyt wygórowane, zwłaszcza jeśli towarzyszy im złudna, niestety, wiara w omnipotencję prawa karnego. Tymczasem jego wpływ na kształtowanie rzeczywistości – z czego zdawać należy sobie sprawę – jest z natury rzeczy ograniczony. Przejawem oczywistej naiwności byłoby wszak przekonanie, że wystarczy ustanowić zakaz zabijania, dokonywania rozbojów, gwałcenia czy też naruszania jakichkolwiek innych dóbr przedstawiających wartość społeczną, aby wszystkie tego rodzaju zachowania znikły z naszego życia jak za dotknięciem czarodziejskiej różdżki. Nie oznacza to jednak, że prawo karne jest całkowicie bezsilne wobec zjawisk patologicznych i że z prawnokarnej reakcji na czyn zabroniony moglibyśmy całkowicie zrezygnować. Wśród funkcji, których realizacja w mniejszym

lub większym stopniu dzięki normom prawa karnego jednak się udaje, wymienić przede wszystkim należy funkcję:

- 1) ochronną,
- 2) gwarancyjną,
- 3) restytucyjną (kompensacyjną).

Funkcja ochronna wymieniana jest zazwyczaj na pierwszym miejscu, gdyż ochrona dóbr przedstawiających wartość społeczną przed atakami prowadzącymi do ich naruszenia lub narażenia na niebezpieczeństwo jawi się jako najważniejsze zadanie prawa karnego. Racjonalny ustawodawca tworzy bowiem typy czynów przez prawo zabronionych nie po to, aby ograniczać wolność jednostki będącej adresatem zawartych w nich zakazów i nakazów, lecz aby chronić dobra prawne przed zachowaniami, które mogłyby je naruszyć lub narażać na niebezpieczeństwo. Nie ma w systemie prawa karnego (a w każdym razie być nie powinno) takich norm sankcjonowanych, które – poprzez wyrażony w nich zakaz lub nakaz określonego zachowania (np. nie zabijaj, nie kradnij, udziel pomocy człowiekowi znajdującemu się w niebezpieczeństwie utraty życia) – nie chroniłyby żadnego dobra prawnego. Jeśli norma taka (np. na skutek błędu ustawodawcy) została ustanowiona, to w istocie byłaby zbędna, a co więcej – w sposób niczym nieuzasadniony ograniczałaby swobodę jednostki.

 Warto już w tym miejscu odnotować, że w nauce prawa karnego rozróżnia się **ogólny, rodzajowy** oraz **bezpośredni** (indywidualny) **przedmiot ochrony**.

Gdy mowa o ogólnym przedmiocie ochrony, mamy zazwyczaj na myśli wszelkie dobra i wartości, których ochroną zajmuje się prawo karne. Z pewnym uproszczeniem można by więc przyjąć, że pytanie o ogólny przedmiot ochrony jest w istocie pytaniem o podstawową funkcję prawa karnego. Wydaje się, że ów ogólny przedmiot nie stanowi jakiejś nowej jakości, lecz w zasadzie wyłącza się z syntezy dóbr ujętych rodzajowo albo nawet w sposób zindywidualizowany. Nie ma wszak normy, której naruszenie godziłoby w jakiś przedmiot ogólny (np. stosunki społeczne), nie godząc przy tym w konkretne dobra i wartości objęte bezpośrednim przedmiotem ochrony. Doniosłą rolę odgrywa także rodzajowy przedmiot, stanowiąc swoiste kryterium porządkowania oraz grupowania norm sankcjonowanych. Przy wyodrębnianiu poszczególnych rozdziałów części szczególnej Kodeksu karnego ustawodawca kieruje się właśnie rodzajowo tożsamym dobrem, stanowiącym przedmiot ochrony wszystkich zawartych w danym rozdziale przepisów. Z kolei bezpośredni przedmiot ochrony mieści się zazwyczaj w ramach przedmiotu rodzajowego i stanowi jego swoistą konkretyzację. Trzeba bowiem zauważyć, że to samo dobro (np. wolność) może zostać zaatakowane w bardzo różny sposób (np. przez pozbawienie wolności oznaczającej swobodę ruchów i możliwość zmiany miejsca przebywania – art. 189 k.k., grożenie innej osobie popełnieniem przestępstwa na jej szkodę – art. 190 k.k., zmuszanie do określonego zachowania – art. 191 k.k.).

Marek Bojarski – profesor zwyczajny Uniwersytetu Wrocławskiego, były dziekan Wydziału Prawa i Administracji UWr i były rektor UWr; uhonorowany sześcioma tytułami doktora *honoris causa* i trzema tytułami honorowego profesora, w większości zagranicznych ośrodków akademickich; autor ponad 260 publikacji, m.in. z zakresu prawa karnego materialnego i prawa o wykroczeniach.

Jacek Giezek – profesor Uniwersytetu Wrocławskiego, kierownik Katedry Prawa Karnego Materialnego na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii UWr; adwokat, członek Naczelnej Rady Adwokackiej; autor ponad 160 publikacji z zakresu prawa karnego materialnego i prawa karnego gospodarczego.

Zofia Sienkiewicz – profesor zwyczajny Uniwersytetu Wrocławskiego; profesor Uniwersytetu SWPS we Wrocławiu; autorka kilkudziesięciu publikacji z zakresu prawa karnego materialnego, prawa o wykroczeniach, polityki kryminalnej oraz prawa nieletnich.

W podręczniku *Prawo karne materialne. Część ogólna i szczególna* zostały omówione najważniejsze kwestie z zakresu tej dziedziny – od zagadnień wstępnych, nauki o przestępstwie, aż po naukę o karze, środkach karnych i zasadach ich wymiaru. W części szczególnej przedstawiono konkretne typy przestępstw, m.in. przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu, bezpieczeństwu powszechnemu, wolności, wymiarowi sprawiedliwości, obrotowi gospodarczemu oraz obrotowi pieniędzmi i papierami wartościowymi.

Przejrzysty układ opracowania ułatwia zrozumienie obowiązujących rozwiązań ustawowych w kontekście poprzednich kodeksów karnych, a obszernie odwołanie się do orzecznictwa pozwala wyjaśnić problemy związane ze stosowaniem przepisów prawa karnego.

W siódmym wydaniu publikacji uwzględniono wszystkie dotychczasowe nowelizacje kodeksu karnego, w tym najistotniejsze nowele z 23.03.2017 r. obejmujące w szczególności zmiany w systemie środków karnych, przypadku i środków kompensacyjnych, a także w zakresie regulacji niektórych przestępstw m.in. przeciwko życiu i zdrowiu, wolności, bezpieczeństwu w komunikacji oraz przeciwko rodzinie i opiece. Ponadto zamieszczono w większym niż dotychczas zakresie orzecznictwo Sądu Najwyższego oraz sądów apelacyjnych, które w ostatnich latach znacząco wpłynęły na prawo karne materialne.

Opracowanie jest skierowane do studentów prawa i administracji, aplikantów sądowych, prokuratorów i adwokackich, a także do praktyków.

LEXOTEKA
więcej niż podręcznik

Poszukaj pozostałych podręczników
dostępnych online

www.lexoteka.pl

9788381077408 W07P01

ISBN 978-83-8107-740-8

9 788381 077408

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45, FAX 22 535 80 01

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUPER.PL

WWW.PROFINFO.PL